

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра біології та екології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
магістра

з теми СТРАТЕГІЯ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ
ХМЕЛЬНИЧЧИННИ

Виконав(ла): студент (ка) II курсу,
Групи Есо1-М-24
Спеціальності 101 Екологія
Гараздюк Іван Петрович

прізвище та ім'я і по батькові)
Керівник
Козак М.І. к.б.н доцент кафедри
біології та екології
Рецензент
Федорчук І.В. к.б.н доцент кафедри
біології та екології

Кам'янець-Подільський 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІДГРУНТЯ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ.....	8
1.1. Значення еколого-орієнтованого розвитку.....	8
1.2. Особливості управління еколого-орієнтованим розвитком Хмельниччини.....	14
1.3 Теоретичні засади рекреаційного використання території національних природних парків.....	17
РОЗДІЛ II. СТРАТЕГІЙ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ.....	28
2.1. Особливості формування екологічної мережі НПП «Подільські Товтри».....	28
2.2. Екологічна оцінка в стратегічному плануванні екологоорієнтованого розвитку Хмельниччини	30
2.3. Потенційні можливості еколого-орієнтованого розвитку Хмельниччини.....	34
РОЗДІЛ III. МЕТОДИ I МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	45
3.1. Основні методи дослідження рекреаційного природокористування.....	45
3.2. Охорона праці.....	49
РОЗДІЛ IV. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ.....	49
4.1. Механізми впровадження стратегічних планів еколого-орієнтованого розвитку національної економіки	49
4.2. Визначення шляхів і інструментів вирішення еколого-економічних проблем для забезпечення сталого, еколого-орієнтованого розвитку. Хмельниччини.....	54
4.3. Формування концепції екологічно орієнтованого розвитку туристичних підприємств на прикладі НПП «Подільські Товтри».....	58
ВИСНОВОК.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. Еколого-орієнтований підхід до формування та використання природно-ресурсного потенціалу передбачає інтеграцію економічного розвитку з екологічними критеріями, а також обмеження негативного впливу на природні ресурси шляхом екологізації виробничих процесів. Раціональне ресурсозабезпечення усіх галузей базується на здатності природних систем нейтралізувати шкідливі наслідки господарської діяльності та відновлювати якісні компоненти довкілля.

Впровадження заходів з оптимізації ресурсокористування сприяє не лише зростанню натуральних і вартісних показників економіки, але й забезпечує гармонійне поєднання біологічних, соціальних, екологічних та економічних пріоритетів розвитку держави.

Формування еколого-орієнтованої моделі розвитку ґрунтується на системному підході з урахуванням природно-кліматичних особливостей регіонів та асиміляційної здатності екосистем, що є базою їх самовідновлення.

В останні десятиліття в Україні відбувалося руйнування застарілої та малоефективної системи господарювання, яка ґрунтувалася на директивних методах управління, що призвело до дезорганізації як на рівні окремих підприємств, так і в масштабах національної економіки. На противагу цьому, у розвинених країнах світу зріс інтерес до розробки та реалізації стратегій економічного, соціального й екологічного розвитку, що розглядаються як інструмент об'єднання зусиль приватного сектору та держави задля досягнення спільних цілей національного розвитку.

Практично всі держави розпочали процес формування стратегій, які визначають бачення перспектив економічного зростання та окреслюють напрями діяльності місцевих органів влади щодо його підтримки. Особливої актуальності набуло врахування екологічних чинників під час розробки таких стратегій, оскільки загострення проблем у системі «людина –

довкілля» зумовлює необхідність гармонізації економічних і природоохоронних інтересів.

На сучасному етапі розвитку світового господарства туристична індустрія, завдяки своїй глобальності та багатогалузевому характеру, посідає особливе місце. Її значення визначається широким спектром переваг, які туризм забезпечує для будь-якої країни: стимулювання економічного зростання, формування додаткових джерел доходів, створення нових робочих місць та зростання добробуту населення. Крім економічних вигід, туризм виконує й важливі соціальні функції — рекреаційну, культурну, пізнавальну, виховну.

Водночас інтенсивне зростання туристичних потоків спричиняє зростаючий тиск на природно-територіальні комплекси, що може призвести до деградації природних систем і поглиблення еколого-економічних проблем. Будівництво туристичної інфраструктури й активна діяльність у цій сфері створюють загрози для довкілля, подібні до наслідків індустріалізації, урбанізації чи розвитку транспорту.

Погіршення стану навколишнього середовища, у свою чергу, зменшує туристичну привабливість територій та знижує попит на туристичні продукти, що гальмує розвиток туристичних маршрутів. Орієнтація виключно на швидкі економічні результати туристичного бізнесу нерідко призводить до посилення антропогенного навантаження й загострення взаємодії у системі «людина – природа».

У цьому контексті особливої актуальності набуває впровадження екологічно орієнтованих стратегій у діяльність туристичних підприємств, як необхідної умови забезпечення їхнього сталого розвитку.

Отже, сучасним пріоритетом виступає формування та реалізація еколого-орієнтованої стратегії розвитку національної економіки, що здатна забезпечити комплексне вирішення екологічних і соціально-економічних проблем у їхньому взаємозв'язку.

Мета дослідження – Дослідження спрямоване на розкриття змісту екологічної стратегії підприємств туристичної індустрії, визначення її основних різновидів та окреслення пріоритетних напрямів реалізації в умовах повоєнного відновлення, та обґрунтувати заходи розвитку рекреаційного використання території НПП «Подільські Товтри».

Виходячи з визначених мети та предмета дослідження, поставлено такі завдання:

- обґрунтувати функціональні особливості системи управління екологоорієнтованим розвитком регіону;
- здійснити економіко-екологічний аналіз у процесі стратегічного планування екологоорієнтованого розвитку регіону;
- охарактеризувати механізми реалізації стратегічних планів екологоорієнтованого розвитку національної економіки;
- визначити та обґрунтувати шляхи і засоби розв’язання еколого-економічних проблем з метою забезпечення сталого екологоорієнтованого розвитку регіону.
- здійснити аналіз та узагальнення основних конструктивно-географічних підходів до організації рекреаційного використання територій національно природного парку.

Об’єкт дослідження – Процеси формування та модернізації національної економіки, зорієнтовані на забезпечення впровадження принципів екологоорієнтованого розвитку як ключової складової сталого зростання.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні підходи та прикладні аспекти формування основ упровадження екологічно орієнтованого розвитку в економічну систему національно природного парку.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано, як загальні, так і спеціальні методи наукового пізнання: теоретичного узагальнення та порівняння, абстрактно-логічний, системного аналізу, а також методи

графічного й економічного аналізу. Інформаційну основу роботи становлять міжнародні документи, що регламентують розвиток природоохоронної діяльності, та законодавчі акти України, спрямовані на забезпечення економічного зростання й покращення екологічного та соціального стану. У процесі дослідження використано дані з монографій українських і зарубіжних авторів, спеціалізованих періодичних видань і статистичних збірників. Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення конструктивної географії, геоекології та рекреаційної географії. У роботі застосовано системний підхід, що дає змогу розглядати рекреаційні ресурси як цілісну систему в процесі її динамічного розвитку, а також використано комплекс методів, спрямованих на реалізацію цього підходу.

Наукова новизна одержаних результатів: адаптовано методiku оцінювання рекреаційної придатності території НПП «Подільські Товтри» для різних форм рекреаційного використання; вперше проведено дослідження рівня рекреаційного навантаження та визначено стадії рекреаційної дигресії на найвідвідуваніших ділянках парку; вперше здійснено аналіз лісорекреаційного навантаження, яке створюють мешканці прилеглих населених пунктів на територію парку; проведено оцінку придатності окремих ділянок НПП «Подільські Товтри» для різних видів рекреаційного використання; розроблено рекомендації щодо розосередження рекреаційного навантаження та обґрунтовано доцільність використання нових об'єктів і територій для рекреації.

Практичне значення результатів. Отримані матеріали можуть бути використані при розробці регіональних екомереж Хмельницької області, а також у проектуванні рекреаційних зон на території НПП «Подільські Товтри».

Апробація результатів. Основні положення та результати дослідження були представлені на науковій конференції Об'єкти природно-заповідного фонду України: сучасний стан та шляхи забезпечення ефективної

їх діяльності.

Публікація. Козак Максим, Горішній Максим, Андрухович Микола, Кондратюк Андрій, Федорчук Іван, Гараздюк Іван. Правовий режим на територіях природно заповідного фонду України. Об'єкти природно-заповідного фонду України: сучасний стан та шляхи забезпечення ефективної їх діяльності: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 25 вересня 2025 р.). Київ, 2025. С. 88-92.

Отримані результати впроваджено в навчальний процес на кафедрі біології та екології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням, виконаним упродовж 2024–2025 років. Автором особисто здійснено аналіз і узагальнення літературних джерел з теми, обґрунтовано теоретичні положення та сформульовано висновки.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг становить 75 сторінку, з яких основна частина викладена на 68 сторінках і містить 4 таблицю. Список використаних джерел включає 56 найменування.

ВИСНОВОК

У дипломній роботі на тему «Стратегія еколого-орієнтованого розвитку Хмельниччини» здійснено теоретичне узагальнення та аналіз сутності й значення еколого-орієнтованого розвитку економіки, а також визначено потенційні можливості реалізації такої стратегії у регіоні.

Проведене дослідження дає підстави зробити такі висновки:

1. Еколого-орієнтований розвиток сприяє більш ефективному використанню внутрішньовиробничих резервів шляхом комплексного залучення сільськогосподарської сировини, зниження матеріальних витрат через використання у виробничому процесі відходів рослинного та тваринного походження, а також впровадження систем замкненого водопостачання. У контексті кліматичних викликів та глобальних економічних трансформацій впровадження екологічно чистих технологій у агропромисловому комплексі сприятиме підвищенню рівня екологізації довкілля, формуванню природно-ресурсної бази для виробництва органічних продуктів харчування, що, у свою чергу, забезпечить розвиток людського потенціалу, зниження антропогенного навантаження на планету та мінімізацію соціальних дисбалансів у суспільстві.

2. У наукових працях поняття екологоорієнтованого розвитку трактується як характеристика екологічного виміру сталого розвитку економіки. Воно відображає процес гармонізації продуктивних сил, спрямований на досягнення оптимальних параметрів і цілісності соціо-еколого-економічної системи. Такий підхід забезпечує її динамічний розвиток та встановлює баланс між природним потенціалом і потребами багатьох поколінь людей.

Виходячи з цього, екологоорієнтований розвиток регіону доцільно розуміти як процес якісних і цілеспрямованих змін інноваційного характеру у технічній, технологічній, організаційній та управлінській сферах. Він вимагає реалізації першочергових організаційно-технічних заходів, що забезпечують екологічну ефективність і результативність розвитку в

соціально-економічному аспекті.

3. Визначено принципи еколого-орієнтованого розвитку регіону, що ґрунтуються на основних засадах природоохоронної діяльності та екологічної політики України. Ці принципи передбачають раціональне використання природних ресурсів, збереження екологічної рівноваги, пріоритет відновлюваних джерел енергії, зменшення техногенного навантаження на довкілля, а також узгодження економічних інтересів із вимогами екологічної безпеки для забезпечення сталого розвитку регіональних територій.

4. Окреслено вигоди від застосування стратегічної екологічної оцінки (СЕО), яка виступає важливим інструментом забезпечення сталого розвитку регіону. Її використання сприяє ранньому виявленню можливих екологічних ризиків, підвищенню ефективності управлінських рішень, зменшенню витрат на усунення екологічних наслідків, а також забезпечує прозорість і участь громадськості у процесах планування. Застосування СЕО дозволяє поєднати економічні, соціальні та екологічні цілі, підвищуючи якість стратегічних документів і рівень екологічної безпеки територій.

5. Проведено SWOT-аналіз, який дав змогу визначити ключові, взаємопов'язані сильні та слабкі сторони, а також потенційні можливості й загрози подальшого розвитку Вінницької області. Отримані результати аналізу дозволяють органам влади не лише формувати середньострокові стратегічні цілі, а й визначати короткострокові оперативні завдання - конкретні проекти, спрямовані на мінімізацію впливу слабких сторін, максимальне використання сильних сторін регіону та реалізацію наявних можливостей, водночас уникаючи потенційних загроз, що можуть виникати під впливом зовнішніх чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О.І. Проблеми реструктуризації промисловості в контексті сталого розвитку. Проблеми сталого розвитку України. НАН України. Наукова рада НАН України з проблем навколишнього середовища і сталого розвитку. - Київ, 1998. - С. 368377.
2. Андрейцев В. І. Екологічне право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. ф-тів вузів. К., 2016. С. 142.
3. Брояка А.А. Сучасні проблеми забезпечення продовольчої безпеки України та шляхи їх вирішення Економіка. Фінанси Право. 2017. №. 4/2. С. 52 - 58.
4. Брояка А. А. Концептуальні підходи до організації моніторингу інформаційно-консультаційної діяльності в сільському господарстві. Зб. наук. праць ТДАТУ. Серія «Економічні науки». Мелітополь : Люкс, 2010. – № 8. С. 43–50.
5. Волошенко О.О. Еколого-орієнтований розвиток підприємств у контексті сталого розвитку. Sustainable development - [Електронний ресурс] режим доступу : <https://er.knutd.edu.ua>
6. Гончарук І.В. Аспекти сутності й оцінки ефективності аграрної підприємницької діяльності. Агроінком. 2013. - №7-9. С.100-103.
7. Гончарук Т.В. Роль інфраструктури у забезпеченні економічного зростання регіонів України. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. 2017. №44. Ч 2. С. 94-99.
8. Григоренко Я.О. Концепція сталого розвитку та її зв'язок з розвитком аграрного сектору в системі економічної безпеки держави // Інноваційні технології та інтенсифікація розвитку національного виробництва: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 20- 21 жовтня 2016 р.) С. 55-56
9. Дикань В.Л., Зубенко В.О., Маковоз О.В., Токмакова І.В., Шраменко О.В. Стратегічне управління: навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 272 с

10. Екологічне інспектування: Посібник / В.В. Власенко, В.А. Мазур, М.А. Дзюбак, Ю.В. Дубовий // Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К», 2011. 192 с.
11. Екологічне право України: Підручник / За ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. Харків, 2005. С. 38.
12. Згуровський М.З. Глобальні виміри сталого розвитку [Електронний ресурс.] / Режим доступу: <http://wdc.org.ua>.
13. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27.
14. Калетнік Г.М. Сучасні тенденції розвитку харчової промисловості та її місце в економіці держави. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки та практики . 2017 №8. С. 7 – 26
15. Ковальчук С.Я. Агроекологічний потенціал України: основа вироблення органічної продукції . Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. № 4 (09). с.51-57.- [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/9-2017-ukr>
16. Ковальчук С.Я. Економіко - екологічне оновлення аграрного сектору в системі пріоритетів інноваційного розвитку Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики .- Всеукраїнський науково - виробничий журнал Вінниця 2016.-№12 с.16-26
17. Ковальчук С.Я., Оверковська Т.К. Економіко-правові аспекти екологізації аграрного виробництва в Україні: монографія. Вінниця : ПП «ТД Едельвейс і К», 2013. 346 с.
18. Кодекс України про надра : Закон України від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 36. Ст. 341.
19. Козловцева В. А. Удосконалення інституціонального середовища стимулювання впровадження екологічно чистого виробництва в агропромислову сферу: публічний та внутрішньо-корпоративний рівень. Агросвіт. 2018. № 13. С. 63–72
20. Конституція (Основний Закон) України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

21. Лісовий кодекс України : Закон України від 8 лютого 2006 р. № 3404-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 21. Ст. 170.
22. Мазур А.Г. Регіональна парадигма суспільного розвитку. Вінниця: Книга-Вега, 2007 – 236с.
23. Маліцький Б.А. Перспективні напрями науково-технологічного та інноваційного розвитку України (Результати першого етапу прогнозноаналітичного дослідження в рамках Державної програми прогнозування науково- технологічного та інноваційного розвитку на 2004-2006 роки) . К.: Фенікс, 2006. - 208 с.
24. Мацейко Ю. Імперативи сталого розвитку в епоху глобалізації / Ю. Мацейко, О. Білорус // Економічний Часопис - XXI. - 2002. - №3.
25. Мачуська І.Б. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері надрокористування: теоретико-правовий аспект. Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8 червня 2018 року). К. : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 143-144.
26. Міністерство аграрної політики та продовольства України // сайт Мінагрополітики України. - [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/>
27. Можливості і застереження щодо наслідків уведення в дію положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною: наук. доп. / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, чл.-кор. НААНУ Т. О. Осташко, д-ра екон. наук В. О. Точиліна. Київ: Ін-т екон. та прогнозув, 2013. 98 с.
28. Нікола С. О. Организационно-экономический механизм государственного стимулирования экологоориентированного бизнеса // Економічні інновації: зб. наук. праць. Одеса, 2017. Вип. 63. С. 183-189.
29. Нікітенко К.С. Розвиток екотуризму в Україні: потенціал та проблеми. Таврійський науковий вісник. 2023. Серія: Економіка. Вип. 15 (Квітень). С. 259-63.
30. Ніколаєв Ю.О. Формування екологічно інтегрованого менеджменту як

важлива складова економічної безпеки підприємства. Вісник Технологічного університету Поділля. 2002. №5. С.125-127.

31. Новий звіт ООН закликає надавати більшої уваги екології в процесі національного розвитку та міжнародної інтеграції України .- [Електронний ресурс] -Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/1968-2007-06-14-07-13-19-noviy-zvit>

32. Оверковська Т. Правові засади екологізації сільськогосподарського виробництва. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С. 136-141.

33. План реалізації Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на 2016-2017 роки - [Електронний ресурс] Режим доступу. - <http://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku>

34. Пособие по применению Протокола ЕЭК ООН по стратегической экологической оценке. Заключительная версия (февраль 2011 г.). ООН и Региональный экологический центр по Центральной и Восточной Европе. — 2011. — 273 с. — Режим доступу: http://www.unecsc.org/fileadmin/DAM/env/eia/sea_manual/documents/

35. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України: монографія / за ред. Б. М. Данилишина ; Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко та ін. Київ: РВПС, 1999. 716 с.

36. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 591-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 22-23. Ст. 198.

37. «Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року №2818 - [Електронний ресурс] режим доступу. - <http://www.vin.gov.ua>

38. «Про хід виконання Регіональної програми охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на 2013-2018 роки», від 18 грудня 2012 року №418» - [Електронний ресурс] режим доступу. - <http://www.vin.gov.ua>

39. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 черв. 2004 р. № 1877-IV (із змінами від 2005-2015 рр.) //

Законодавство України ВР. - [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>

40. Про Основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. Урядовий кур'єр. 2011. 9 лютого (№ 6).

41. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 р. № 962- IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 349.

42. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

43. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 29. Ст. 315.

44. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст. 502.

45. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів : Закон України від 8 липня 2011 р. № 3677-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 17. Ст. 155.

46. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 березня 2018 року № 2354-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 16, ст.138) <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>

47. Про тваринний світ : Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894/III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 14. Ст. 97.

48. Проект концепції переходу України до сталого розвитку [Електронний ресурс.] / Режим доступу: <http://greenparty.ua>.

49. Прутська О.О. Підприємницький потенціал сільських домогосподарств України // Ефективна економіка. – 2014. - №10. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua> 90

50. Прутська О.О., Беляєва Н.В. Світовий досвід стимулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції Збірник наукових праць ВНАУ. Серія «Економічні науки» / за ред.. Калетніка Г.М. - Вінниця, 2012. – Т. 2, №

1 (56). – С. 212 – 218.

51. Степаненко А.В. Екологоекономічні стратегії в системі забезпечення екологічної безпеки. Наука та наукознавство. 2014. № 4. С. 77–89

52. Сизоненко О.А. Механізм управління еколого-економічними процесами у діяльності промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». Маріуполь, 2006. - 20 с.

53. Статистична інформація // Державна служби статистики України. .- [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

54. Стратегії збалансованого регіонального розвитку Хмельницької області на період до 2024 року, від 24.06.2015 р. №893, - [Електронний ресурс] режим доступу. - <http://www.vin.gov.ua>

55. Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. Офіційний вісник України. 2015. № 4. С. 67.

56. Трегобчук В.М. Роль громадськості у розв'язанні екологічних проблем. Екологічний вісник. - 2004. - №2. - С.14-16.

57. Тур О.М. Еколого-орієнтований розвиток національної економіки: основні дефініції та принципи. Механізм регулювання економіки. - 2009. - № 1.- С. 225 - 237.

58. Хумарова Н.І. Інституційний механізм реалізації екологоорієнтованих стратегічних планів розвитку територіальних економіко-екологічних систем / Н.І. Хумарова // Економічні інновації: Зб. наук. пр. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2010. — Вип. 41. — С. 281-289.

59. Хумарова Н.І. Наукові засади екологоорієнтованого прогнозування розвитку національної економіки / Н.І. Хумарова // Економічні інновації: Зб. наук. пр. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014. — Вип. 57. — С. 412-421.